

Ob 115-letnici Slovenskega šolskega muzeja (1898–2013)

*On the 115th anniversary of the Slovenian School Museum
(1898–2013)*

Od prve ustanovitve predhodnika Slovenskega šolskega muzeja je v letu 2013 preteklo že 115 let. Pred njim so na tleh današnje Republike Slovenije delovali Deželni muzej v Ljubljani (1821) in mestna muzeja v Celju (1882) in na Ptuj (1893). Ker so bili vsi trije dotedanji muzeji splošni, saj so zbirali muzejske predmete z vseh področij kulturne dediščine, je šolski muzej (1898) nastal kot prvi specialni muzej na slovenskih tleh in je tudi kot prvi presekel vezanost predhodnih muzejev na tedanje deželne meje in meje mestnih pomirij. Na častitljivo mesto, ki ga imamo zaradi tega med slovenskimi muzeji, smo v Slovenskem šolskem muzeju ponosni, želimo pa ga z delom in s prizadevanjem za vedno novimi izzivi tudi upravičiti.

Visok jubilej in velik pomen muzejske ustanove za ohranjanje zavesti o posebni vlogi šolstva pri razvoju slovenske identitete, ki z aktivnimi metodami predstavljanja šolske preteklosti tudi v sedanjem času uspešno stopa v korak z razvojem šolskih in

*S prireditve ob 115-letnici ustanovitve v prostorih Slovenskega šolskega muzeja.
(SŠM, fototeka)*

drugih muzejev po svetu, smo v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani zaznamovali v sredo, 25. septembra 2013, s posebno spominsko prireditvijo. Maloštevilen muzejski kolektiv se je v prijaznem razpoloženju predstavil številni hvaležni publiki s kulturnim programom, v katerem so ob nastopih muzejske glasbene skupine Muzealije spoznavali zgodovino muzeja in prizadevanja preteklih muzejskih generacij ter se seznanjali s sedanjimi mnogovrstnimi muzejskimi dejavnostmi. Prireditev je bila še toliko bolj razgibana, ker se je občinstvu v svojih nastopih predstavila večina zaposlenih.

Muzej slovenskega in istrsko-hrvaškega učiteljstva je na letnem srečanju 2. avgusta 1898 ustanovila Zaveza slovenskih učiteljskih društev. V prvi vrsti je bil namenjen učiteljem za njihovo nadaljnje izobraževanje, posebej pri uporabi novih učil in učnih pripomočkov, prav tako pa tudi v podporo medučiteljske solidarnosti in za krepitev njihove stanovske ter nacionalne zavesti. Misel na ustanovitev muzeja se je razvila ob prirejanju občasnih, pozneje tudi ob prirejanju stalnih šolskih razstav, ki so jih učitelji postavljali na svojih društvenih srečanjih in učiteljskih konferencah. Prvi razcvet ustanavljanja šolskih muzejev po svetu sovpada s prirejanjem velikih svetovnih razstav od sredine do konca 19. stoletja. V Ljubljani so učitelji svoj šolski muzej ustanovili ob 50-letnici vladanja cesarja Franca Jožefa in je na 40. mestu po času nastanka.

S težavami osrednje učiteljske organizacije, Zaveze slovenskih učiteljskih društev, ki je šolski muzej ustanovila, se je že od samega začetka soočal tudi muzej. Ker se je zaradi hitrega naraščanja števila za šolo obveznih otrok neprenehoma večala potreba po novih šolskih prostorih, se je moral že po letu obstoja iz prvega zatočišča na mestni ljudski šoli na Ledini izseliti. Selitve na druge šole, ustanove in celo na Ljubljanski grad so do uskladiščenja muzejskih predmetov v učiteljski tiskarni, med njimi je bilo največ učil, učbenikov in drugih pedagoških knjig ter revij, so najbolj zaznamovale delovanje muzeja v njegovem prvem obdobju. Med letoma 1912 in 1938 je delo muzeja celo zamrlo. Ker so se učitelji zavedali velike narodne in kulturne vloge šolskega muzeja, je prosvetni oddelek pri banski upravi leta 1938 na njihovo pobudo in z novimi nalogami muzej obnovil na poskusni osnovni šoli za Bežigradom. Muzej je začel načrtno zbirati dokumente o zgodovini šolstva in pedagogike na Slovenskem. Še posebej je postalo pomembno tisto zgodovinsko gradivo, ki je prišlo o obstoju posameznih šol, ki je izkazovalo uporabo slovenskega jezika v šoli in ki je posredovalo podatke o razvoju metodike pouka in učnih načrtih. Že pred 2. svetovno vojno je muzej po šolah izvedel anketo in na njeni podlagi še danes hrani pomembne in uporabne podatke za vse tedaj delujoče šole.

Ko je dotedanji Muzej slovenskega osnovnega šolstva po vojni dobil svoje sedanje ime, je bila v začetku petdesetih let zasnovana tudi temeljna ureditev muzeja po oddelkih, ki so ogrodje muzeja še danes. Posebno mesto v muzeju zavzema pedagoška knjižnica, v kateri so zbrane knjige učiteljske organizacije še iz obdobja prve ustanovitve. Po izvirnem načrtu za ureditev šolskih muzejev knjižnico dopolnjuje arhiv z dokumentacijo šol in razstavna zbirka učil, učnih pripomočkov in drugih predmetov šolske dediščine. Poleg skromnih finančnih sredstev za delovanje in slabe kadrovske sestave so razvoj muzeja tedaj preprečevali predvsem zelo omejeni muzejski prostori v osnovni šoli na Ledini in nato v stavbi nekdanjega Marjanišča na Poljanski cesti.

Program prireditve ob 115-letnici Slovenskega šolskega muzeja

Slovenski šolski muzej, Plečnikov trg 1, Ljubljana, 25. 9. 2013

1. **Odlomek iz filma »Vredno je stopiti noter« /predstavitve Slovenskega šolskega muzeja/** (avtor Pavle Jakopič, 2001).
 2. **Prizor iz učne ure naših babic in dedkov – »živa igra zgodovine«** (Natalija Žižič, sodelavka Slovenskega šolskega muzeja (naprej SŠM), upodablja vlogo gospodične učiteljice Josipine Koren, poučuje računstvo in lepomiselnost iz šole nekdanih dni).
Povezovalce programa (Matjaž Merljak).
 3. **Pozdravni nagovor** (mag. Stane Okoliš, direktor muzeja).
 4. **Glasbena točka: Slovensko dekle** (Muzealije, glasbena skupina SŠM od 2010, sestavljajo jo sodelavci muzeja, tokrat: Anton Arko, Polona Koželj in Bernardka Rupnik).
 5. **Govor ob odprtju Šolskega muzeja**, ki ga je imel predsednik Zaveze slovenskih učiteljskih društev Luka Jelenc, 2. avgusta 1898. (Anton Arko, kustos, v vlogi gospoda učenika Antona Lokovška).
 6. **Predstavitve nekaj najpomembnejših dogodkov iz 115-letne zgodovine SŠM** (mag. Stane Okoliš, direktor muzeja; fotografije pripravila Mateja Ribarič, muzejska svetovalka).
 7. **Spomini nekdanih sodelavcev na muzej** (Tatjana Hojan, bibliotekarska svetovalka – z muzejem sodeluje že 50 let in izr. prof. dr. Andrej Vovko, nekdani direktor muzeja).
 8. **Glasbena točka: Rada bi novo obleko** (Neža Maurer) (Muzealije).
- Predstavitve razvoja različnih muzejskih dejavnosti:*
9. **Pedagoška dejavnost SŠM** (Mateja Ribarič, muzejska svetovalka).
 10. **Pedagoško delo vodičev – zunanjih sodelavcev SŠM** (Maja Hakl, vodička).
 11. **Delo kustosov muzeja in predstavitev muzejskih zbirk** (mag. Marjetka Balkovec Debevec, muzejska svétnica).
 12. **Predstavitve občasne razstave *Pišem, torej sem!*** Šolska pisala in opismenjevanje skozi čas (Marko Ljubič, kustos/strokovni sodelavec, avtor razstave).
 13. **Predstavitve občasne razstave *Slikanica – moja prva knjiga***. Razstava o slovenski slikanici (Polona Koželj, bibliotekarka, soavtorica razstave).
 14. **Predstavitve knjižnice SŠM** (Anton Arko, kustos/bibliotekar).
 15. **Izdajateljska dejavnost muzeja in mednarodna dejavnost** (dr. Branko Šuštar, muzejski svétnik).
 16. **Nagovor ob jubileju muzeja** (izr. prof. dr. Edvard Protner, raziskovalec zgodovine šolstva in pedagogike).
 17. **Glasbena točka: Stoji učilna zidana** (Muzealije).
 18. **Zahvala prijateljem in podpornikom** (mag. Stane Okoliš, direktor muzeja).
 19. **Za sklep:** »... Naloga nas vseh pa je, da poskrbimo, da to bogastvo tudi v prihodnje ne bo pozabljeno, ampak bo našlo pot med ljudi in jim pomagalo, da bodo na njem gradili nov spoznanja in iskali nova pota v razvoju vzgoje in izobraževanja.« (Slavica Pavlič, dolgoletna ravnateljica muzeja, ob stoletnici SŠM, 1998, Šolska kronika, str. 15.).

Boljše možnosti za razvoj muzejskih dejavnosti je leta 1984 omogočila preselitev muzeja v nekdanje prostore uršulinskih šol med uršulinskim samostanom in Gimnazijo Jožeta Plečnika v centru Ljubljane. S postopno postavitvijo stalne razstave Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja se je v polnejši meri začelo izpolnjevati poslanstvo muzeja pri predstavljanju zgodovine šolstva in pedagogike za zainteresirano strokovno in drugo javnost. To delo se nadaljuje z izdajanjem katalogov in drugih publikacij ter tiskov iz zgodovine šolstva, med katerimi zavzema muzejska strokovno-znanstvena revija Šolska kronika še prav posebno mesto. Čeprav je muzej v razvoju muzejskih dejavnosti do danes opazno napredoval na vseh razvejanih področjih delovanja, se v zadnjih letih najbolj odlikuje z muzejsko pedagogiko, t.j. z zgodovinskimi učnimi urami po starih učnih metodah in vsebinah ter z razvojem drugih aktivnih metod spoznavanja šolske preteklosti, ki so zanimive in vabljive za številne obiskovalce. K uspešnejši promociji muzejske dejavnosti je s ponudbo replik muzejskih predmetov in drugih materialov ter muzejskih tiskov velik razvojni korak narejen v muzejski trgovini, prav tako pa je delo na novo steklo tudi v konservatorsko – restavratorski delavnici.

Z nekoliko grenkobe smo zaposleni ob proslavljanju 115-letnice ustanovitve in ob zadovoljstvu nad zadnjimi dosežki sprejeli novico, da pristojno Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ravno ob tako odlični obletnici načrtuje Slovenski šolski muzej združiti z Muzejem športa, ustanovljenim leta 2000, in ustanoviti nov javni zavod Muzej šolstva in športa RS. Predlog sklepa o ustanovitvi novega zavoda je bil izdelan na hitro, brez javne razprave, brez sodelovanja strokovne in druge zainteresirane javnosti. Muzej se je na predlog sklepa, ki ga je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport že poslalo v medresorsko usklajevanje na Vlado RS, odzval v okviru svojih pristojnosti. Svet javnega zavoda Slovenski šolski muzej je kot najvišji organ upravljanja muzeja sprejel stališča, v katerih je do predloga sklepa ministrstva navedel vrsto pomislekov, z njimi seznanil strokovne organizacije, ki delujejo na področju muzealstva in zgodovine šolstva in pedagogike ter jih pozval, da se do predloga ministrstva javno izrečejo. Na predlog sveta muzeja je bila 6. septembra 2013 v muzejskih prostorih o dogodkih v zvezi z združevanjem dveh muzejev za medije sklicana tiskovna konferenca, muzej pa je v kratko odmerjenem roku na predlog sklepa ministrstva podal tudi konkretne pripombe in dopolnitve.

Želja muzeja in zaposlenih je ohranitev vseh dosedanjih dejavnosti, lastne identitete, prepoznavnosti in mednarodne primerljivosti. Ker je predlog sklepa za ustanovitev novega javnega zavoda še precej nedodelan, zlasti ne sistem upravljanja in tudi ne strokovnega delovanja, in ker tudi niso pojasnjeni razlogi združevanja, je bojazen zaposlenih o negotovi prihodnosti muzeja povsem na mestu. S precejšnjim ogorčenjem so novico o nameravani združitvi dveh muzejev sprejeli navzoči na prireditvi ob 115-letnici ustanovitve muzeja. Ob vidnem napredku muzeja v zadnjih letih so izrekli neomajno podporo avtonomnemu strokovnemu delovanju muzeja v prihodnje. Upanje na razumno rešitev, ki bo v dobro razvoja tako Slovenskega šolskega muzeja kot tudi Muzeja športa, navdaja vse zaposlene, zunanje sodelavce in prijatelje muzeja ter njegove uporabnike še naprej.

mag. Stane Okoliš